

## Bíróságok Napja 2014. július 15.

Tisztelt Bírótársaim!  
Tisztelt Kollégák!

A legutóbbi Bíróságok Napja óta eltelt egy esztendőben **folytatódott a magyar jogrendszer megújulása, emellett tanúi lehettünk a 2011-ben elkezdődött igazságügyi reform korrekciójának is.** Számos, 2012. január 1-jén hatályba lépett új jogintézménynek a gyakorlatban is kialakult a működése. Példaként említhetők a Kúrián az Önkormányzati Tanács, a joggyakorlat-elemző csoportok és az elvi közzétételi tanácsok, ahol nem csupán az ügyviteli, módszertani kérdések tisztázódtak, hanem az eltelt időnek köszönhetően számos szakmai tapasztalat, elvi megállapítás is megfogalmazódott.

**A legjelentősebb változást kétségkívül Magyarország 2014. március 15-én hatályba lépett új Polgári Törvénykönyve hozta.** Szimbolikus jelentőségűnek is tekinthetjük a hatályba lépés dátumát, hiszen az 1848. március 15-én kihirdetett tizenkét pont közül kettő is „polgári jogi tárgyú” volt: a 4. pont a törvény előtti egyenlőséget, a 7. pont az úrbéri viszonyok eltörlését követelte. Az 1848. évi áprilisi törvények pedig nemcsak a demokratikus jogállam közjogi alapjait rakták le, hanem a magántulajdon szabadságán és az embert, mint magánszemélyt megillető jogok egyenlő védelmén alapuló modern, polgári társadalom jogi kereteit is megteremtették. E jogok deklarálása elengedhetetlen feltétele volt a gazdasági fejlődésnek is a XIX. század Magyarországon. **Ma, az írott alkotmányok és a magas szintű alapjogvédelem korában sem feledkezhetünk meg a polgári jogi kódex jelentőségéről:** a jogállamiság Alaptörvénybe foglalt elve féloldalasan érvényesülne csupán, ha az állampolgár, akit a közhatalommal szemben – annak korlátjaként – megilletnek az alapjogok, nem lenne egyben magánpolgár is, akit a személyes és vagyoni viszonyaiban ugyancsak jogok (és kötelezettségek) illetnek meg. Éppen ezért **kiemelkedő jelentőségű, hogy az új Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit a bíróságok egységesen értelmezzék és juttassák érvényre.** Ismeretes az is, hogy számos új rendelkezéssel az eddigi felsőbírósági gyakorlat kodifikációjára került sor, sőt, a bírói szemléletmód egyes esetben képes előre jelezni számos, az új szabályozásból keletkező problémát. Ugyanakkor valamennyi működési zavart feltérképezni a bírói kar egyedül nem képes, ehhez szüksége van az együttgondolkodásra és a jogvitákból leszűrt tapasztalatokra.

**A változások az eljárásjogi kódexeket sem hagyják érintetlenül,** hiszen folyamatban van az új büntetőeljárási törvény kodifikációja, és megalakult a kodifikációs főbizottság az új Pp. létrehozására is. A polgári perrendtartásnak az elmúlt 60 év alatt több mint 130 módosítása volt, ami megnehezíti az alkalmazandó szabályok megtalálását. Nem kevésbé lényeges szempont, hogy a közigazgatási bíráskodás több mint két évtizedes működése során a polgári perrendtartás szabályainak alkalmazása az általános jogintézmények körében számtalan problémát vetett fel. A problémák hátterében végső soron mindig ugyanaz az ok állt, nevezetesen a polgári per és a közigazgatási per alaphelyzetében és feladatában való markáns eltérés. Éppen ezért időszerű megvizsgálni egy önálló közigazgatási perrendtartás megalkotásának lehetőségét.

Tisztelt Kollégák!

A folyamatos változás nem új keletű a magyar igazságszolgáltatás történetében. Ebben az évben ünnepeljük a változásokhoz mindig szakmailag viszonyuló Juhász Andor, a Kúria egykori elnöke születésének 150. évfordulóját. **Az ő életútját szeretném most röviden felidézni, mert az a kor, amelyben ő bíróként és bírósági vezetőként munkálkodott, szintén bővelkedett a kihívásokban.**

Juhász Andor bírói pályafutását a „boldog békeidőkben” kezdte. Az érett férfikorba lépve átélte az első világháborút, az Osztrák-Magyar Monarchia szétesését, a Tanácsköztársaság hónapjait. Tanúja volt a szétszabdalt, háborús jóvátétellel terhelt Magyarország társadalmi-gazdasági nehézségeinek, az 1929-es gazdasági világválság hatásainak. **Korát jogtörténeti nézőpontból sem lehet az állandóság, a megcsontosodottság időszakaként jellemezni<sup>[1]</sup>,** elegendő csupán a polgári házasságról, a Közigazgatási Bíróságról vagy a tisztességtelen versenyről szóló törvénycikkekre utalni. Törvényszéki elnökségének időszakában került sor **a kir. kereskedelmi és váltótörvényszék beolvasztására a budapesti polgári kir. törvényszékbe, a budapesti központi kir. járásbíróság szervezésére, az új polgári perrendtartás és az új ügyviteli szabályok életbeléptetésére.** Ekkor épült a központi járásbíróság „impozáns palotája” is, ő egyesítette a Duna-parti járásbíróságokat a Budapesti Központi Királyi Járásbíróságba (1913:25.

tc.). Az 1931. évi XX. tc. állította fel a Kúrián az ún. **kartell-bíróságot**, amelynek Juhász Andor is tagja volt.

Különös figyelmet érdemel az I. világháború idején (1915-ben), ítélőtáblai elnökké választásakor elhangzott figyelmeztetése: **„A bíróságnak a vész napjaiban is gondosan kell őrködnie a kultúrának reábizott tőkéje, a jogeszmé állandósága felett.”** A jog a közösség és benne az egyes emberek békéjét, biztonságát, az emberi tevékenységek összhangját szolgáló társadalmi intézmény, s mint ilyen: kulturális érték.

Úgy gondolom, hogy e felismerés képezte az alapját annak a kiegyensúlyozott jogfelfogásoknak, amelyet Juhász Andor képviselt, s amelyet kúriai elnökké választásakor, a Kúria teljes ülésén elmondott beszédében így fejezett ki: **„a magyar bíró (...) tiszteli a törvényt, de azért nem hódol bálványimádó módjára megkövesedett törvényszakaszoknak, hanem a törvényt magyarázat segítségével életet lehel a haldokló vagy elhalt normákba.”**[\[2\]](#)

A vezetésére bízott bíróságok elnökeként elmondott beszédeiből sohasem hiányzott a bírói függetlenség garanciáira való utalás, szót emelt többek között a bírói munka anyagi megbecsüléséért is, ami az utánpótlásnak is biztosítéka: **„A helyesen berendezett bírói pálya vonzóerőt gyakorol a kívülállókra, ami ismét megkönnyíti az utódlásról való gondoskodást s ennek körében a gondos kiválasztást.”**[\[3\]](#)

Juhász Andor **a bíró önmagával szemben támasztott erkölcsi igényességének is szószólója volt**, és ezt személyes példaadással is törekedett előmozdítani. Pályatársainak emlékezete szerint Juhász Andor **„a bíró életét folytonos szolgálatnak tekintette és megkívánta, hogy mindenestől hivatalának szentelje magát. De mint általában, ebben a követelményében is mértéktartó volt: a munka alatt roskadozó bíró nem volt ideálja és az a bíró sem, akit csak hivatali munkája érdekel, az élet egyéb megnyilvánulásai pedig hidegen hagyják. Fontosnak tartotta, hogy a bíró óvja magát az egyoldalúságtól, és ne süppedjen közömbösségbe. (...)**

Engedjék meg, hogy a 2013. évi Bíróságok Napja óta eltelt egy évben a Kúria által kifejtett tevékenység értékelését szélesebb távlatba helyezzem, és számba vegyem **azokat a történelmi nagyságrendű kihívásokat**, amelyekkel a magyar bírósági rendszernek a rendszerváltás óta meg kellett küzdenie.

A rendszerváltással összefüggésben - Mádl Ferenc szavait idézve[\[4\]](#) - a jog útján megvalósuló forradalomként jellemezhető az a társadalmi-gazdasági átalakulás, amely a magántulajdon rehabilitációjához vezetett. Különösen izgalmas folyamatnak lehettünk tanúi, amikor e társadalmi feszültségekkel teli átalakulás jogi vonatkozásait megéltük. A rendszerváltoztató privatizáció állandó szereplője, az állam többnyire a tulajdonosváltozás veszteseként jelent meg, amelyet csak a legtrikábban azonosítottak a köztulajdon gondos gazdájának szerepével. **Az úgynevezett Metró-perekben jelent meg az állam először ebben az új minőségében.**

A rendszerváltás utáni privatizáció egyedülálló jelenség volt, hiszen nem a kapitalista környezetben megvalósuló liberalizáció, decentralizáció és dereguláció gazdaságpolitikájaként, illetve **nem az egyensúlyát elvesztő jóléti állam piacokonform átszervezéseként valósult meg, hanem nemzetállami szinten váltotta fel a köztulajdont a magántulajdonnal**, és állította helyre a magántulajdon elsődlegességét. Sajátossága volt a gyorsaság és a tőkehiány, ami óriási gazdasági és társadalmi veszteségeket okozott.[\[5\]](#) Az állami tulajdon mellett megjelent az önkormányzati tulajdon, és általánossá vált a gazdasági társaságok jelenléte. Az e folyamattal kapcsolatos jogviták **több jogegységi döntést indukáltak.** Érdekes módon mind a 2/1998., mind a 3/1999., mind az 1/2004. polgári jogegységi határozat az önkormányzatnak juttatott belterületi földek értékével, esedékességével, kamataival kapcsolatos. Önmagában ez a tény azt is jelezheti, hogy a privatizáció időszakában legális jogi eszközöket igénybe vevő ellenérdekű személyként rendszerszinten az állammal szemben kizárólag az önkormányzatok jelentek meg.

**A rendszerváltozás egyik legfontosabb, napjainkra is kiható kérdése volt az igazságtétel.** Olyan problémakörrel van szó, amely döntő hatással van egy ország belső békéjére, a társadalmi kohézió alapját képező „erkölcsi közös nevező” szilárdságára. Az igazságtétel, mint társadalmi igény fogalma alá a következők sorolhatók

1. Mindenekelőtt egy adott diktatúra idején elkövetett bűnök – gyilkosságok, jogtalan bebörtönzés, kitelepítés, kínvallatás, vagyonekobzás, a „nép ellenségeinek” nevezett személyek egzisztenciális ellehetetlenítése – **elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonása és megbüntetése.**
2. **A rehabilitáció és a kompenzáció: a diktatúra áldozatainak anyagi és erkölcsi kárpótlása** a jogtalanul elvett vagyontárgyak visszaadása, a jogsértő ítéletek hatályon kívül helyezése (azaz az áldozatok rehabilitálása) által.
3. **A diktatúra működtetőinek néven nevezése,** amely a közbeszédben az ügynöklisták nyilvánosságra hozatalának kérdéseként fogalmazódott meg.

A közjogi átalakulás egyenes következménye volt az igazságtétel jogállami keretek közé szorítása. Ez mindenképpen pozitívumként értékelendő, mert kizárta az önkényes igazságtételt, biztosította a demokratikus jogállamba történő átmenet békés jellegét. Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy **a jogállamiság-fogalom büntetőjogi vetülete, az ún. alkotmányos büntetőjog követelményrendszere komoly kihívás elé állította** mind a társadalmi igényeket tükröző kívánó jogalkotót, mind pedig a feladatából következően az alkotmányos alapértékeket védelmező Alkotmánybíróságot.

**Történelmi kihívást jelentett a jogállami működés követelményrendszerének meghatározása.** A jogállam egyfelől tudományos doktrína, másfelől normatív alkotmányos rendelkezés. Mind a korábbi Alkotmányunk, mind az Alaptörvény független, demokratikus jogállamként határozza meg hazánkat. A jogállam fogalmát nem bontja ki – e feladat az autentikus alkotmányértelmezés letéteményesére, az Alkotmánybíróságra maradt. A jogállam **négy követelményből** áll (ötből, ha a hatalmi ágak elválasztását is hozzáteszük):

1. A kormányzat kötve van a joghoz.
2. A jog a polgárok számára megismerhető.
3. A jogalkalmazás jól szervezett.
4. Az előírt szabadság nagymértékben biztosított, azaz a polgárok biztonságban érezhetik személyüket és vagyonukat.<sup>[6]</sup>

**Michael Oakeshott** (1901-1990) brit filozófus a „**The Rule of Law**” c. esszéjében igazán képszerűen ragadta meg a kérdést: *„A jogállam nem süt kenyeret, képtelen kenyeret vagy halat osztogatni (nincs is neki), és nem képes megvédeni magát külső támadásokkal szemben, de megmaradt a valaha megalkotott legcivilizáltabb és legkevésbé terhes állam-felfogásnak.”*<sup>[7]</sup>

**A jogállam normatív tartalmát az Alkotmánybíróság fokozatosan, a jogállam egy-egy szeletére fókuszálva bontotta ki, és gyakorlati következtetéseket vont le többek között a jogerő intézményéből, a hatalmi ágak elválasztásának elvéből, a közelmúltban pedig a jogerő áttörésének alkotmányos lehetőségét** vizsgálta.

A fentieket összefoglalva, a rendszerváltozás során a bírósági rendszernek választ kellett adnia az állam jogalanyiségával, az állami vállalatok átalakulásával kapcsolatos kérdésekre, és szembe kellett néznie az igazságtétel kihívásaival is. **A jogi megoldáskeresés előfeltétele, premisszája a valós társadalmi probléma felismerése, mi több: megismerése.** Meg kell hallgatni az állampolgárok, a civil szervezetek véleményét, problémáit, és azt is mérlegelni kell, hogy az adott probléma rendezhető-e egyáltalán jogi eszközökkel, illetve mely körülmények akadályozhatják a társadalmi igény jogi normává transzformálását. Számos kérdésben egyszerűen **nincs társadalmi közmegegyezés és ezért az igény sem egyértelmű. Ilyen körülmények között a kizárólag a tényeket szem előtt tartó, következetes jogász szemlélet is akadályokba ütközik,** egyszerűen azért, mert a jogalkotó (vagy a jogalkalmazó) sincs teljesen tisztában a történetekkel.

A társadalmi problémák és a jogi megoldások között egyfajta hidat képez a jogállamiság elve. **A jogállamiság fogalmi körébe tartozó normatív tételek mintegy fordítókulcsként szolgálnak a társadalmi igények joggá transzformálása során.** Fontos ugyanakkor, hogy a jogállamiságot ne csupán a jogrendszer belső ellentmondás-mentességét biztosító irányítúként fogjuk fel, hanem – mint fentebb utaltam rá – egyúttal értékatalógusként is. Azaz, **a jogállamiság fogalmába sűrítetten meg kell jelennük azoknak az értékeknek is, amelyek a jogrendszer, a jogilag szervezett társadalom létjogosultságát alátámasztják:** a közösség és az egyes ember méltósága, szabadsága, békéje. Az említett értékek iránti elkötelezettség pedig nem lehet teljes akkor, ha a jogállamiság egyéb fogalmi elemeinek – így különösen a

jogbiztonságnak – feltétlen elsőbbséget biztosítunk. Nem arról van szó tehát, hogy a jogbiztonság vagy a közhatalom joghoz kötöttsége ne lennének értékek, hanem arról, hogy **az értékeket rangsorolni kell, mert azok egymással is ütközhetnek**. És amennyiben a jog „tisztaságát”, ellentmondás-mentességét védő instrumentális érték ütközik a jog létalapját képező, fundamentális értékkel, akkor az utóbbit illeti meg az elsőbbség.

Az elmúlt esztendőben a bírósági rendszernek újabb történelmi nagyságrendű kihívással kellett szembenéznie. Fokozott érdeklődés kísérte a **devizakölcsön-szerződések érvényességével kapcsolatos jogegységi határozatok** meghozatalát. Súlyos társadalmi problémáról van szó, amely előre nem látható gazdasági válságon alapul, s amelynek jogi eszközökkel történő kezelése éppen ezért rendkívül nehéz. Világossá vált, hogy az érvénytelenség intézménye nem alkalmas a jelenség által okozott sérelmek tömeges orvoslására, hiszen az érvénytelenség okának a szerződéskötéskor kell fennállnia, a szerződéses terhek aránytalan eltolódása viszont a szerződéskötést követően következett be. A jogegységi határozat célja minden esetben az, hogy bizonyos jogkérdésekben ne szülessenek egymásnak ellentmondó ítéletek, ám ebből nem következik, hogy az adott ügyben eljáró bíró a tényállás eltérő elemeire figyelemmel ne juthatna eltérő jogi következtetésre. A devizakölcsön-szerződések megítélésében irányt mutató jogegységi határozatot kísérő érdeklődés és kritika fontos tanulsággal szolgált: a bírónak minden esetben figyelemmel kell lennie a jogviták társadalmi beágyazottságára, a közszereplők pedig bizonyos társadalmi jelenségekre ráirányíthatják a figyelmét, de ez nem keltheti még a látszatát sem az igazságszolgáltatás befolyásolásának.

A fentiekre is figyelemmel fordult a Kúria a stratégiai tervezéshez: **2013 szeptemberében született meg a Kúria középtávú intézményi stratégiája**. A célok között kiemelt helyet foglal el a **kúriai joggyakorlat-elemzés rendszerének kiépítése**, amely jogerősen lezárt ügyek nagy számban történő elemzésével szolgáltat tapasztalatokat mind a jogegységesítéshez, mind az ítélkezés színvonalának emeléséhez. Az elemző munka eredményessége azonban számos tényezőtől függ, ezért az intézményi stratégia kilenc pontban rögzíti azokat a követelményeket, amelyek biztosítják, hogy az elemzések társadalmilag jelentős kérdésekre fókuszáljanak, a problémák feltárása mellett megoldási javaslatok is szülessenek, s az elemzés eredményéről a közvélemény is érthető formában kapjon tájékoztatást. Stratégiai lépéseink között szerepel **intenzívebb kapcsolat kialakítása az alsóbb fokú bíróságokkal**: meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy az alsóbb fokú bíróságok jelentős súlyú jogi kérdéseket tárgyaló határozatai időben a Kúria látókörébe kerüljenek. **Ehhez komoly segítséget jelent az alsóbíróságok bírúinak felrendelése a Kúriára**. A Kúria emellett **más hazai jogász-szakmai szervezetekkel fennálló kapcsolatait is erősíteni kívánja**: a jogértelmezési problémák feltárása és azok egységes megválaszolása során a legfőbb bírói szerv igényli az együttgondolkodást a társszakmákkal, a jogtudomány képviselőivel és az Alkotmánybírósággal. Ahogyan egykor Juhász Andor figyelmeztetett: *„A magyar jogszolgáltatás ügye csak az esetben arathat végleges győzelmet, ha annak lobogóját bíró és ügyvéd becsületes, erős kezekkel együttesen emelik magasra.”* [8]

**A Kúria eredményes működését nagymértékben segítették az Országos Bírósági Hivatal elnökének és valamennyi munkatársának erőfeszítései**, melynek eredményeként

- átláthatóbbá vált a bíróságok gazdálkodása,
- kiegyensúlyozottabbá vált a munkateher elosztása a bíróságok között,
- **a bírói kar véleménye kellő súllyal jelent meg** a jogalkotási folyamatban (Pp. hatásköri és illetékességi szabályainak módosításának kezdeményezése, Ptké. véleményezése stb.)
- számos informatikai fejlesztés valósult meg (BIIR, elnöki iktatórendszer fejlesztése),
- az új Polgári Törvénykönyvhöz kapcsolódóan **színvonalas oktatási rendezvényekre** került sor, a társszakmák bevonásával
- lehetőség nyílt az új Polgári Törvénykönyv rendelkezéseinek **e-learning** tananyag formájában történő elsajátítására is,
- **a Kúria komoly segítséget kapott feladatai ellátásához**, egyrészt a kirendelések igazgatási és anyagi feltételeinek megteremtésével, másrészt az OBH képviselőinek a kúriai joggyakorlat-elemzésben való aktív részvételével (AB, EUB kezdeményezések összegyűjtése),

- számos, a bíróságok működésének nyilvánosságát célzó projekt valósult meg, többek között a „Nyitott Bíróság” című előadássorozat.

Végül, de nem utolsósorban köszönetemet fejezem ki **valamennyi Bírótársamnak, az ítélőtáblák, törvényszékek, járásbíróságok, közigazgatási-és munkaügyi bíróságok títkárainak, fogalmazóinak, tisztviselőinek és fizikai dolgozóinak** az elmúlt egy évben végzett munkájáért. Külön köszönet illeti meg **a Kúrián kirendelés keretében szolgálatot teljesített valamennyi Bírótársamat**, akiknek a munkája nagy segítséget jelentett a kúriai ítélkezés folyamatosságának biztosításában.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

[1] Juhász Andor pályafutása alatt lépett hatályba az 1890:25. tc., amely a korábbi kettő helyett 11 királyi ítélőtáblát hozott létre, a polgári házasságról szóló 1894:31. tc., a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróságról szóló 1896:26. tc., a polgári perrendtartásról szóló 1911:1. tc., a tisztességtelen versenyről szóló 1923:5. tc., valamint a korlátolt felelősségű társaságról szóló 1930: 5. tc. Megemlítenédők még a magánjogi törvénykönyv-tervezetek, amelyek közül az 1928. évi Mtj.-t a bírói gyakorlat szentesítette

[2] A m. kir. Kúria elnöki állásának elfoglalása alkalmával a m. kir. Kúriának 1925. évi szeptember hó 12. napján tartott teljesülésében elmondott beszéd, in: JUHÁSZ 1935. 52-53. o.

[3] A m. kir. Kúria elnöki állásának elfoglalása alkalmával a m. kir. Kúriának 1925. évi szeptember hó 12. napján tartott teljesülésében elmondott beszéd, in: JUHÁSZ 1935. 52-53. o.

[4] Mádl Ferenc: Állam és gazdaság – Forradalom a jog útján a közép-és kelet-európai országokban, Bp., 1997

[5] A folyamatot részletesen elemzi Sárközy Tamás: A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig, HVG-ORAC, Bp. 2009, 17-240. o.

[6] International Encyclopedia of The Social Sciences. 2nd. Edition. Macmillan. New York. 2008.

[7] Oakeshott, Michael. 1983. *On History and Other Essays*. NewYork: Barnes and Noble.

[8] Dr. Juhász Andor megnyitó beszéde az 1915. január 28-i perfelvételi tárgyaláson, Jogtudományi Közlöny, 1915/6. 78. o.